

Zuiderzeevertellingen op TV

Filmen in het Zuiderzeemuseum

De historische en natuurgetrouwe setting van het Zuiderzeemuseum heeft een grote aantrekkingskracht op filmploegen. Zeker als het gaat om een serie over het leven rondom de Zuiderzee. Daarom kwam TV Noord-Holland samen met Ruud Spruit (directeur van het Westfries Museum) op dinsdag 6 en 13 mei opnames maken voor een serie over Zuiderzeevertellingen. Wat houdt deze serie precies in? Ruud Spruit vertelt.

"De tv serie is bestemd voor de regionale omroepen", zegt Ruud. "Op dit moment gaan in ieder geval Omrop Fryslân, Omroep Oost, Omroep Flevoland en TV Noord-Holland de serie uitzenden. In de meeste gevallen start de serie september 2003. Ook wordt de serie gebruikt

als lesmateriaal. Een klein team, bestaande uit een top cameraman en een perfecte studio, werkt met veel inzet en enthousiasme aan de serie. Uiteraard maken we ook gebruik van een groot netwerk van deskundigen. De 13 afleveringen van elk tien minuten beginnen telkens met een verhaal of gebeurtenis, zoals de overstroming van 1828 op Schokland, een moment uit het leven van de Swifterbantmens, de Slag op de Zuiderzee, het vergaan van een beurtschip. Na de intro, die vaak wordt ondersteund met gedramatiseerde scènes en sfeerbeelden volgen we het spoor naar de achtergronden van de gebeurtenis. Daarbij belandt de camera-ploeg op de meest onverwachte plekken, in kerken, kloosters, woonhuizen, musea en archieven. In openbare ruimten, maar ook bij particulieren die de camera voorgaan naar interessante plaatsen in hun huis. Zo krijgen we via een luik dat verborgen is onder een vloerkleed toegang tot een middeleeuwse kelder en staan we onder een enorme 17de eeuwse houten kap van het dak. Ik ga vaak zelf op zoek naar die bijzondere plaatsen", zegt Ruud. "Samen met mijn vrouw sjouw ik dan langs al die

stadjes. Ik heb ook een behoorlijk groot netwerk. In Hasselt ken ik de burgemeester en die weet dan weer het een en ander te vertellen over interessante plaatsen. De koster is ook een bekende van me, dus die roept dan ook nog wat. Zo kom ik aan mijn materiaal. Er wor-

HET VERHAAL VAN DE BOERDERIJ UIT BAARD volgens Ruud Spruit's Zuiderzeevertellingen

De jonge boer Gosse de Jong uit Makkum kreeg slaande ruzie met de Jonkheer van wie zijn pachtboerderij was. De zaak liep zo hoog op dat de pacht werd opgezegd. Gosse stond op straat. Goede raad was duur. Gosse had niet veel geld en zijn vrouw, een weesmeisje, nog minder. Na lang zoeken lukte het hem om in het jaar 1918 een boerderijtje te kopen in het Friese Baard. Dat was een hele investering. Je moest je spaarpot omkeren, wat geld lenen van familie en soms kon je een beroep doen op de Boerenleenbank. Hoe het ook zij Gosse slaagde er in om het boerderijtje te kopen. Het was oud spul, gebouwd in 1871. Het boerenbedrijf werd nog op de ouderwetse vertrouwde manier gevoerd. De koeien werden nog twee maal per dag, zeven dagen in de week, met de hand gemolken. Gosse de Jong had zijn tijd niet mee. Toen de boerderij werd gebouwd hadden de boeren het redelijk goed. Graan, melk en vlees brachten goede prijzen op. Omstreeks 1878 veranderde dat plotseling. De boterprijzen kelderden door de uitvinding van margarine en vooral door de import uit Denemarken. De export van vee naar Amerika stakte doordat de boeren daar zelf gingen fokken en met koelschepen werden ladingen vlees uit Argentinië aangevoerd die de markt overspoelden. Er werden spoorlijnen aangelegd en de stoomtreinen voerden vrachten goed-

koop graan uit Rusland en Amerika aan. De boeren kregen tegenslag na tegenslag, de uittocht van het platteland naar de stad begon. Ze moesten hun vee verkopen of geld lenen tegen woekerrenten. De blinde Duitse burgemeester Von Raiffeisen bedacht daar iets op met een coöperatieve Raiffeisenbank. In Nederland werd het voorbeeld gevolgd met de Boerenleenbank waar leningen werden verstrekt op basis van vertrouwen. Zo'n boerenleenbank afkomstig uit Jorwerd is beland in het Zuiderzeemuseum en hier geplaatst in de oude boerderij van Gosse de Jong. Gosse en zijn vrouw kregen twee dochters Foekje en Tine die in Baard naar school gingen. De dochters van Gosse mochten naar school om te leren lezen met aap, noot, mies op het leesplankje. Schrijven deed je met een griffel op een lei. Een dorpschooltje had meestal niet meer dan twee lokalen. De kinderen leerden er lezen, schrijven en rekenen. Maar voor en na schooltijd moesten ze helpen op de boerderij. Een enkele keer moesten de meisjes boodschappen doen in het winkeltje. Foekje woonde tot 1926 thuis, waarna ze trouwde met Hindrik Frankena. Zij kregen een dochter genaamd Meina. Tine, de zus van Foekje, bleef thuis bij haar vader. Hij stierf echter in 1933. Kort daarna trouwde Tine met Gerrit Buren. Zij bleven in het ouderlijk huis wonen.

den veel opnamen op schilderachtige vaak nauwelijks bekende plaatsen gemaakt. De ploeg dringt door in achtertuinen, stallen en hoge torens. We komen aan boord van schepen, bij een archeoloog, restaurateurs van muurschilderingen en gaan met de camera in de hand met duikers op zoek naar wrakken van vergane schepen."

In het Zuiderzeemuseum

"Een tweetal afleveringen is bijna volledig opgenomen in het Zuiderzeemuseum, zegt Ruud. "Hierbij gaat het om het verhaal van de boerderij uit Baard waarin een van de eerste Boerenleenbanken was gevestigd en de Stoomwasserij uit IJsselmuiden. Uiteraard is in Friesland de plek Baard opgezocht waar de boerderij die nu een plaats heeft in het buitenmuseum, ooit heeft gestaan. Ook bezochten we de boerderij uit Jorwerd waar een herenboer ooit bank hield. De vrijwilligers in het museum pand Baard kunnen vertellen over de geschiedenis van die bank. Voor het verhaal over het noeste bestaan van de boer uit Baard en zijn gezin hebben we een complete schoolklas met kinderen in kleding uit die tijd gefilmd. Ook bezochten we het snoepwinkeltje en uiteraard was er aandacht voor bankieren op het platteland ruim een eeuw geleden.

Het andere thema is de stoomwasserij uit IJsselmuiden. Dit thema was een lust om te filmen met de vrouwen op de bleek, de stokers aan de ketel en de machines in werking. In IJsselmuiden is nagespeurd

Zuiderzeevertellingen op TV

Filmen in het Zuiderzemuseum

waar de wasserij heeft gestaan, hoe het deze is vergaan en welke weg is afgelegd naar het Zuiderzeemuseum om dit bijzondere industriële monument bij uitstek te redden. Het Zuiderzeemuseum figureert echter ook in afleveringen over Urk, Schokland, de Durgerdammer botklopers, visserij en scheepstypen en wrakken. Bij deze laatste was de schepenhal natuurlijk een uitgelezen filmlocatie."

Interesse voor eigen geschiedenis

"Bij het voorbereiden en maken van de serie viel ons op dat er bij mensen vrij plotseling interesse is ontstaan voor de geschiedenis van de eigen stad, streek of het eigen land. Dit is kennelijk een reactie op het opgaan in een groot Europa. Daarbij komt dat de economische situatie veel mensen dwingt om hun vakantie en vrije tijd dichterbij huis door te brengen. Eens te meer is ook weer gebleken hoe interessant de Zuiderzee / het IJsselmeer is en dat het een oudere geschiedenis heeft dan menigeen denkt met een boeiende ecologie en een cirkel van steden en stadjes met ieder hun eigen karakter. Je vindt er aanknopingspunten met onderwerpen als visserij, handel via de Hanze en de VOC, wrakkenonderzoek, archeologie, militair-historische waarden (Pampus, Vollenhove, Blokzijl, Enkhuizen) etc. Het is evident dat het Zuiderzeemuseum bij dit alles een grote rol speelt", besluit Ruud.

HET VERHAAL VAN DE WASSERIJ UIT IJSELMUIDEN

volgens Ruud Spruit's Zuiderzeevertellingen

In 1971 vermaakte de heer P.J. van der Kamp de stoomwasserij die generaties lang in zijn familie was geweest aan de Hervormde Kerk van IJsselmuider. Het legaat gaf aanleiding tot groot gekraak. De gemeente wilde op het terrein bungalows bouwen, fabrikanten wilden de grond gebruiken als fabrieksterrein en de kerk wilde zoveel mogelijk geld vangen voor de grond en de opstallen. De monumentenliefhebbers wilden echter de wasserij bewaren als uitzonderlijk monument van techniek en bedrijf. De strijd om de stoomwasserij barstte in volle hevigheid los.

Het familiebezit was zo goed mogelijk onderhouden. De stoommachine die omstreeks 1900 was gebouwd door de firma Bayer in Rotterdam en de wasmachines waren nog aanwezig. Weliswaar waren in de Tweede Wereldoorlog alle ruiten gesprongen toen de IJsselbrug werd opgeblazen, maar deze waren later provisorisch dicht gemaakt. Zo kregen weer en wind geen vat op het gebouw en bleef het verval beperkt.

Het spreekt, voor de meeste mensen, voor zich dat we kastelen, molens en oude woonhuizen zuinig moeten bewaren. Industriële monumenten uit de tijd van de stoommachine zijn echter in groten getale gesloopt. Terwijl zo'n monument toch prachtig is om te zien en veel vertelt over het leven van vroeger.

Wassen was vroeger een hele onderneming. Het gebeurde maar twee keer per jaar. In het voorjaar en in het najaar. Dan werd niet alleen de was gedaan, maar het hele huis kreeg een beurt: de grote schoonmaak. Als je zo weinig wast heb je veel kleren en linnengoed nodig. Minstens drie setjes. "Een stel in de was, een stel in de kast en een stel aan de bast".

Rijke mensen hadden van alles zelfs 6 of 12 stuks. Een meisje van goeden huize begon al heel jong aan haar uitzet te werken. Waarbij op al het linnengoed een monogram moest worden geborduurd. Het goed werd gewassen, gebleekt, gemangeld en gestreken en dan zorgvuldig opgerold en in de linnenkast geborgen. De trots van iedere huisvrouw. Rijke mensen deden de was de deur uit. Hoe verder hoe deftiger. Er waren

vrouwen van Haagse diplomaten die hun was helemaal naar Londen of Parijs stuurden. De plaats voor een wasserij moest aan verschillende voorwaarden voldoen. Je moest helder water hebben om te wassen, transportmogelijkheden voor de was, brandstof en as om te logen. Klanten in de buurt waren uiteraard ook noodzakelijk. IJsselmuider was een uitstekende plek. Aan de overkant van het water lag de welvarende stad Kampen. De schepen uit Kampen voeren naar de Oostzee en konden vandaar makkelijk de as mee nemen die werd gebruikt om te logen in de tijd dat er nog geen zeep was. De IJssel verschaftte genoeg zuiver water. In de weiden liepen koeien die de melk gaven waarmee werd gebleekt. De turf om de vuren te stoken werd aangevoerd uit Drente. De familie Van der Kamp werkte eerst met een rosmolen. Omstreeks 1900 werd de oude wasserij vervangen door een nieuw complex waar de machines door stoom werden aangedreven. De wasserij staat er helaas niet meer. Aanvankelijk lukte het de gemeente niet het pand op de monumentenlijst te krijgen. Tegen sloop kwamen echter zoveel protesten dat het pand toch op de monumentenlijst kwam. Later wilde de gemeente het pand weer van de lijst af hebben. En de kerk? De kerk ging het er alleen maar om zoveel mogelijk geld te krijgen. Het kwam tot een Salomonsoordeel. De stoomwasserij moest bewaard blijven, en mocht worden verplaatst. Zo belandde het hele bedrijf in het Zuiderzeemuseum waar jaarlijks duizenden mensen, die thuis gewend zijn om snel even een wasje te draaien en te drogen, kunnen zien wat een enorme klus het vroeger was om de was schoon te krijgen.

